

Από την εποχή ακόμα του Ησίοδου (Η' π.Χ. αιώνα), η απάτη με τα κόκαλα είχε παραμεριστεί. Ο ίδιος ο ποιητής την αναφέρει στην «Θεογονία», την παραλείπει στο «Έργα και Ημέραι». Ο Προμηθέας γίνεται στόχος εκδίκησης του Δία, επειδή βοήθησε τους ανθρώπους να διδαχτούν ωφέλιμα για την επιβίωσή τους έργα κι επειδή για χάρη τους έκλεψε την φωτιά. Το ίδιο συμβαίνει και στον «Προμηθέα Δεσμώτη» που ο Αισχύλος συνέθεσε στο πρώτο μισό του Ε' αιώνα. Ήδη, χάρη στους Ορφικούς, η αρχική βίαιη καταστολή των Τιτάνων, το ριξίμό τους στα Τάρταρα από τον νικητή Δία, είχε απαλυνθεί. Η πεποίθηση τον Ε' αιώνα ήταν ότι ο Δίας τους λυπήθηκε και κάποια στιγμή τους απελευθέρωσε κι έκανε τον Κρόνο βασιλιά στα νησιά των Μακάρων. Με όλα αυτά, ο Δίας είχε ξεκινήσει ως ο νικητής θεός που επιβάλλει το δικό του δίκιο, το «έτσι θέλω» του ως άτεγκτος τιμωρός των νικημένων, και είχε καταλήξει στον θεό εκείνο, του οποίου η κρίση διέπεται από τις αξίες της Δικαιοσύνης.

Η δράση στον «Προμηθέα Δεσμώτη» τοποθετήθηκε χρονικά μετά την νίκη επί των Τιτάνων και πριν από την επιβολή του θεϊκού κράτους δικαίου. Ο Προμηθέας χαρακτηρίστηκε ως ο επαναστάτης εναντίον της απολυταρχίας του Δία. Αυτήν άλλωστε την ιδιότητα του γιου του Τιτάνα Ιαπετού δοξάζει και ο Γκαίτε (Ιωάννης Βόλφφανγκ Göethe, 1749 - 1832) στον «Ύμνο στον Προμηθέα», όπου περιγράφεται ο θρίαμβος της ανθρωπότητας στην πάλη της με την θεότητα. Στον Αισχύλο, ο επαναστάτης συγχωρείται στο τέλος και συμφιλιώνεται με τον Δία αλλά αυτό γίνεται σε επόμενο έργο («Προμηθέας Λυόμενος») που δεν έχει διασωθεί. Υπάρχει όμως στον «Δεσμώτη» μια νύξη του θεού Ερμή γι' αυτό:

«Θα σωθείς μόνο, αν κάποιος θεός δεχτεί να σ' αντικαταστήσει στον Άδη».

Οι τότε θεατές γνώριζαν ότι εννοεί τον Κένταυρο Χείρωνα που πραγματικά προσφέρθηκε να τον αντικαταστήσει αλλά αυτό ήταν μια άλλη ιστορία. Για τους Αθηναίους, ο Προμηθέας ήταν θεός, στον οποίο θυσίαζαν ως το πνεύμα του καλού που είχε για χάρη τους ανακαλύψει όλες τις τέχνες και τους είχε προσφέρει την φωτιά. Η λατρεία εκδηλωνόταν επίσημα με την πολιτεία να οργανώνει ετήσιες γιορτές και λαμπαδηδρομίες, ενώ τον Προμηθέα αναγνώριζε προστάτη της η συντεχνία των αγγειοπλαστών του Κεραμεικού.

Αρχικά, η τιμωρία του Προμηθέα ήταν να αλυσοδεθεί στο «πιο ανατολικό» σημείο της Γης, στον Καύκασο, και να μένει εκεί αιώνια, χωρίς ελπίδα λύτρωσης. Μετά (κι αυτό το «μετά» το γνώριζε ήδη ο Ησίοδος), προστέθηκε ένας αετός σταλμένος από τον Δία (γιος της

Εχιδνας) που κάθε δυο μέρες έτρωγε το συκώτι του Προμηθέα, το οποίο και πάλι αναπτυσσόταν διαιωνίζοντας το μαρτύριο. Ο Ηρακλής ήταν αυτός που, με τη θέληση του Δία, σκότωσε τον αετό κι απάλλαξε τον γιο του Ιαπετού από αυτό το βάσανο. Έμεναν όμως οι αλυσίδες. Ο Δίας τσάκισε τον βράχο στον οποίο ο Προμηθέας ήταν αλυσοδεμένος και τον έστειλε στα Τάρταρα, παρασέρνοντας εκεί και τον δεσμώτη. Ο Προμηθέας βρέθηκε έγκλειστος στον Άδη.

Σ' άλλη στιγμή, ο αθάνατος Κένταυρος Χείρωνας πληγώθηκε κατά λάθος στο γόνατο από το βέλος του Ηρακλή κι ούτε να θεραπεύσει την πληγή του μπορούσε ούτε όμως και να πεθάνει. Περιφερόταν πονώντας ως την ώρα που σκέφτηκε να προσφερθεί να αντικαταστήσει τον Προμηθέα στον Άδη. Ήταν η στιγμή που ο Δίας συχώρεσε τον γιο τού Τιτάνα.

Στον Αισχύλο, η διαδρομή αυτή παίρνει δραματική όψη με ένα μυστικό που ο Προμηθέας γνωρίζει κι ο Δίας αγνοεί και που επιφυλάσσει βάσανα στον αρχηγό των θεών. Η σύγκρουση επέρχεται όταν ο Δίας, μέσω του Ερμή, ζητά την αποκάλυψη του μυστικού. Ο Προμηθέας απαιτεί πρώτα να ελευθερωθεί. Ο Ερμής αρνείται. Ο Προμηθέας μένει αταλάντευτος ως το τέλος. Οι θεατές, βέβαια, γνωρίζουν ποιο είναι το μυστικό. Στις τραγωδίες, ο Δίας πρέπει να το πληροφορήθηκε στον «Προμηθέα Λυόμενο» μάλλον.

(τελευταία επεξεργασία, 17 Σεπτεμβρίου 2020)